

Researcher: Social Science Studies

(2018) Cilt 6, Sayı 1, s. 179-196

RSSS

ISSN:2148-2691

Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımları, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Analizi

Erdoğan TEYYARE¹, Kübra SAYANER²

Özet

Sabit sermaye yatırımları, ülkelerin sermaye birikimine, dolayısıyla da üretim kapasitesi ve istihdam artışına yol açarak ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmektedir. Ekonomik büyümenin temel unsurlarından biri olan yatırım düzeyi, ülkelerin kurumsal yapılarıyla çok yakın bir ilişki içerisinde. Kurumsal yapının meydana getirdiği teşvikler, yatırımların ve sermaye birikiminin belirleyicilerinden biri olabilmektedir. Çalışmada Türkiye’de 1984-2014 yılları arasındaki sabit sermaye yatırımları, kamu borçlanması ve kurumsal kalite değişkenleri dikkate alınarak, bu değişkenlerin ekonomik büyüme düzeyi üzerine etkileri En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak sabit sermaye yatırımları ve kurumsal kalite düzeyinde meydana gelen artışların, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği, kamu borçlanması düzeyinde meydana gelen artışların ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sabit Sermaye Yatırımları
Kurumsal Kalite
Ekonomik Büyüme
EKK
Kamu Borçları

The Analysis of the Relationship between Gross Fixed Investments, Institutional Quality and Economic Growth in Turkey

Abstract

Gross fixed investments may contribute to economic growth by increasing capital formation, and consequently the production capacity and employment. As one of the basic elements of economic growth, investment level is in close relationship with the institutional structures of a country. Incentives provided by the institutional structure can be one of the indicators of investments and capital formation. This study examines the gross fixed investments, public borrowing

Keywords

Gross Fixed Investment
Institutional Quality
Economic Growth
OLS
Public Debts

¹ Dr. Öğr. Üy. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, E Mail: erdoganteyyare@ibu.edu.tr

² Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, E Mail: kubra_sayaner@hotmail.com

and institutional quality variables in Turkey during the period between 1984 and 2014 and analyzes the effect of these variables on the economic growth level using the Ordinary Least Squares method. The findings showed that increases in the levels of gross fixed investments and institutional quality affect economic growth positively, while increases in the level of public borrowing affect economic growth negatively.

GİRİŞ

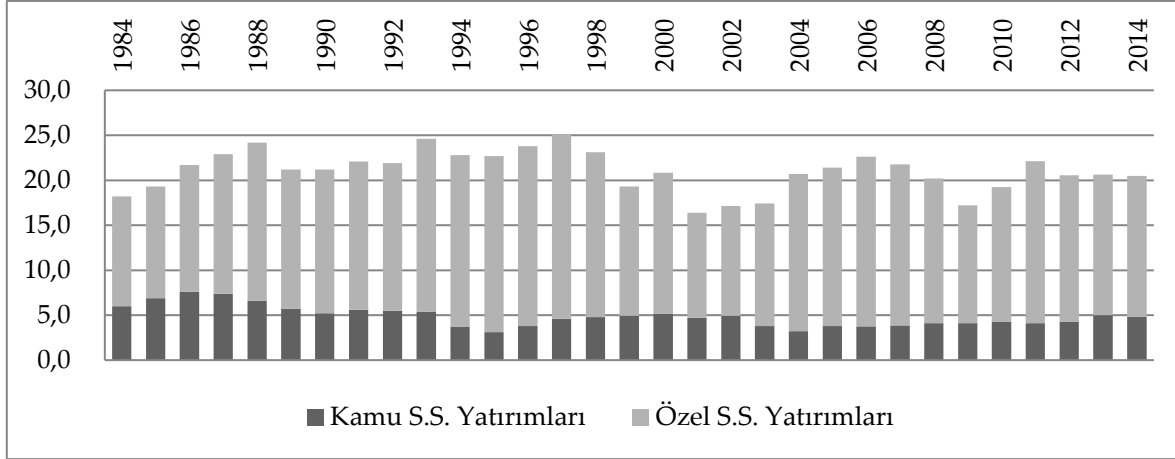
Sermaye birikimi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesinin en temel unsurlarından biri olmuştur. İktisadi yaklaşımların bir çoğu büyüme modellerinde temel faktör olarak sermaye birikimini analize dahil etmektedir. En genel biçimiyle, sermaye birikimi veya sermaye stoku bir üretim biriminin belli bir dönemdeki mal ve hizmet üretme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Sermaye birikiminin temelinde de sabit sermaye yatırımları büyük önem arz etmektedir. İktisadi büyüme kuramını açıklamada ilk teorik modeller olarak bilinen klasik yaklaşım ve neoklasik yaklaşım, ulusların zenginliği ve büyüme konularına, işbölümü ve uzmanlaşma, ölçek ekonomileri, verimlilik artışı, sermaye birikimi ve dış ticaret çerçevesinde yaklaşmıştır. Sermaye birikiminin artması sonucunda, işgücünün verimliliğinin artması ve bu da üretim artışına yol açacağı varsayılmaktadır.

Sabit sermaye yatırımlarının, sermaye birikimine ve dolaylı olarak ekonomik büyümeye yol açması, kurumsal yapı ile de yakından alakalıdır. Kurumları ve kurumsal yapıyı ekonomik sistemin merkezine oturtan kurumsal iktisat yaklaşımı, iktisadi büyüme sürecini, ülkelerin ekonomik performans farklılıklarını kurumsal değişkenlerle açıklama yolunu tercih etmiştir. Kurumsal yapının sahip olduğu özelliklerin, üretim sürecinde, hem dönüşüm hem de işlem maliyetleri üzerine yapılacak harcama miktarı açısından önem arz etmesi büyüme alanında değer kazanmaktadır. Kurumsal yapı ile ifade edilmek istenen kurallar, regülasyonlar, yasalar ve politikalar aracılığı ile meydana gelen ekonomik teşviklerin oluşturduğu bir bütündür. Meydana gelen teşvikler aracılığıyla teknoloji yatırımları, fiziksel ve beşeri sermaye yatırımlarının harekete geçeceği düşünülmektedir (Acemoglu, 2009, s.110-112).

Çalışmada sabit sermaye yatırımlarının ve kurumsal faktörlerin büyüme üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu amaçla ilk olarak teorik olarak sabit sermaye yatırımları, kurumsal faktörler ve büyüme arasındaki ilişki ele alınmaktadır. İkinci olarak da bu alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde literatür değerlendirilmektedir. Son olarak yatırım, kurumsal kalite ve büyüme ilişkisini analiz etmeye yönelik ampirik bulgulara ve sonuca yer verilmektedir.

YATIRIMLAR-KURUMSAL KALİTE VE BÜYÜME

Yatırım, en genel tanımı ile üretim araçlarına yapılan ilavelerdir. Daha geniş bir ifade ile üretim kapasitesini arttıran ve ülkenin sermaye stokuna yapılan net ilaveler yatırım olarak tanımlanabilir. Yatırım, elde bulunan kaynakların ya da servetin, gelecekte tüketim gücünün yükselmesiyle beraber, yüksek düzeyde gelir getirmesi beklenen çeşitli ekonomik faaliyetlere aktarılması olarak tanımlanabilmektedir (Karabıyık, 1997; Konuralp, 2005). Yurtiçi yatırımlar genel olarak kamu ve özel sabit sermaye yatırımları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir de yurtdışı kaynaklı olarak doğrudan yabancı yatırımlar şeklinde tanımlanabilmektedir. Türkiye’de yatırımların seyri, çalışmada dikkate alınan kamu ve özel sabit sermaye yatırımları çerçevesinde Grafik 1 yardımıyla aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 1. Türkiye’de Kamu Sabit Sermaye Yatırımları- Özel Sabit Sermaye Yatırımları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/index.aspx>

Grafik 1’e göre, özel sabit sermaye yatırımları kamu sabit sermaye yatırımlarına göre daha yüksek bir oranda gerçekleştiği görülmektedir. Özel yatırımları belirleyen unsurlardan biri, kamu yatırımlarındaki gelişmedir. Ekonomi teorilerinde genel olarak özel yatırımlar, piyasa ve talep yapısı ile belirlenen “uyarılmış” yatırımlar iken, kamu yatırımları “otonom” yatırımlar olarak ele alınmaktadır. Yatırım düzeyindeki dalgalanmalar incelendiğinde, özel yatırımların kamu yatırımlarını takip ettiği, diğer bir ifade ile uyarıldığı grafik çerçevesinde görülmektedir.

Yatırımların, ekonomik büyümenin en önemli unsurlarından birisi olduğu genel kabul gören bir olgudur. İktisadi yaklaşım çoğu büyümenin temelinde yatırımların olduğu konusunda hemfikirdir. Yatırımların sermaye birikimine, sermaye birikiminin de çeşitli yollarla büyümeye yol açacağı varsayılmaktadır. Büyüme analizlerinde bu konu verimlilik artışı, teknolojik değişim, beşeri ve fiziki sermaye artışı, ar-ge faaliyetleri vb. birçok faktör çerçevesinde ele alınmaktadır. Özellikle literatürdeki yapılan çalışmalarda oldukça üzerinde durulan ve ilişkilendirilen bir konu daha bulunmaktadır. Bir ülkedeki kurumlar ve kurumsal yapı ile o ülkenin ekonomik performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar hızla artmaktadır. Buna göre kurumlar; ülke ekonomilerindeki çeşitli faktörler üzerinde etkide bulunarak birtakım sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin tasarruf, yatırım, çalışma, teknoloji, üretim ve değişim gibi birçok faktörü etkileyerek ekonomik sonuçlar üzerinde doğrudan ve dolaylı yollarla etkide bulunmaktadır (North, 2010, s. 13). Büyüme analizlerinde büyümenin belirleyicisi olarak ele alınan değişken veya değişkenler, kurum ve kurumsal yapıların etkisi altında belirlenmektedir.

Literatürde kurumsal kalite ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar genellikle üç grupta toplanabilir. İlk olarak, bir ülkede kurumların etkinliğini ölçmek için o ülkedeki hukukun üstünlüğü, özel mülkiyet haklarının korunması ve bunlara bağlı olarak devlet yönetiminin etkinliği, yolsuzluk seviyeleri ile ekonomik gelişme arasında bir bağ kurulmuştur. İkinci olarak, bireylerin sahip olduğu politik haklar ve sivil özgürlükler ya da değişik demokrasi göstergeleri kullanılarak kurumlarla büyüme arasındaki ilişki, incelenmiştir. Son olarak da, kurumların fonksiyonel ve güçlü oluşu o ülkedeki makroekonomik istikrarı sağlamada, piyasaları denetlemede, sosyal güvenliği sağlamada, sosyal ve politik sorunları çözmedeki etkinliği ile değerlendirilmektedir (Karakayalı & Yanıkkaya, 2006, s. 137).

Mülkiyet haklarının korunmasının, yatırımları ve dolayısıyla da ekonomik büyümeyi belirleyen önemli faktörlerden biri olduğu yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. (North, 1994; North ve Weingast, 1989). Varlıkların kamulaştırılma riski arttıkça yatırım düzeyinin azalacağı ve yatırım yapacak olan aktörler daha az karlı olmasına rağmen, güvenli olması nedeniyle gelirlerini başka ekonomik aktivitelerde (örneğin üretim yapmak yerine sadece ticaret ile uğraşmak) değerlendirebileceklerdir. Bu da yatırımların azalmasına dolayısıyla fiziksel ve beşeri sermayenin yeterince büyümemesine neden olacaktır (Knack & Keefer, 1995, s. 210). Özel mülkiyet hakları ne kadar iyi korunuyorsa, müteşebbisler o derece mal ve sermaye biriktirme yolunda hareket edeceklerdir. Bu da sermaye birikimini artırarak uzun dönemde ekonomik büyümeye yol açacaktır. Yolsuzluk düzeyinin yüksek olması ve bürokratik kalitenin yeterince olmaması, yatırım düzeyini ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Grigorian & Martinez, 2000, s. 7-8).

Kurumsal kalite unsurlarından olan politik ve sosyal göstergeler; ülkede yaşanan ayaklanmalar, darbeler, iç savaş, etnik çatışmalar, iç ve dış karışıklıklar, siyasi istikrar, bölgesel gerilimler, politikada askeri kurumların yaptırım düzeyi, yönetim biçiminin (rejimin) şekli, sosyo-ekonomik göstergeler, ekonomik ve sivil özgürlükler olarak sıralanabilir. Bu göstergeler literatürde yer alan çalışmalar çerçevesinde genel olarak politik istikrarsızlık başlığı altında incelenmektedir. Politik istikrarsızlıkların büyüme üzerinde etkileri çeşitli kanallarla ortaya çıkabilmektedir. Öncelikle geleceğe ilişkin bir belirsizlik ortamı meydana getirmesi, yatırımcıların, beklentilerini ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Politik istikrarsızlık geleceğe ilişkin belirsizliğe yol açtığı için yatırımlardan beklenen getirinin azalmasına bağlı olarak, yatırımların düşmesine neden olmaktadır (Asteriou & Price, 2001, s. 386). Bu durum büyümenin düşük oranda gerçekleşmesini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, yasal sistemin etkin işleyememesine ve mülkiyet haklarının korunmasında zayıflık meydana getirmektedir. Bu durum da işlem maliyetlerini arttırarak, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyerek ve iktisadi büyüme üzerinde olumsuz etki meydana getirebilecektir (Zablotsky, 1996, s. 2; Arslan, 2007, s. 93-94). Politik istikrarsızlık, yurtiçinden sermaye çıkışına neden olarak da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Fiziki, beşeri ve finansal sermayenin yurtdışına çıkmasıyla, sermaye miktarı azalmakta ve doğrudan büyüme oranını düşürebilmektedir. Dolaylı olarak da sermaye mallarının ve borçlanmanın maliyetlerinde artışa neden olarak, büyüme oranlarını düşürmektedir. (Lensink vd, 2000, s. 87).

Kurumsal yapının değerlendirilmesinde ele alınan bir diğer faktör de ekonomik özgürlüklerdir. Ekonomik özgürlükler ile iktisadi performans arasında birbirini destekleyen ve tamamlayan karşılıklı ilişki kurulmaktadır. Ekonomik özgürlük, hak sahibi bireylerin bu haklarını kullanmaları, değiştirmeleri ve devretmelerinde, diğerlerinin haklarını ihlal etmedikleri durum olarak tanımlanabilir (De Haan & Sturm, 2003, s. 549). Ekonomik özgürlükler, işçilerin yeteneklerinde, yatırım ve sermaye oluşumunda, teknolojik ilerleme konusunda ve ekonomik örgütlenmelere sağladığı desteklerle ekonomik performansta olumlu etkiler ortaya çıkarabilecektir (Esposto & Zaleski, 1999, s. 188).

LİTERATÜR TARAMASI

Gerek yatırımlar ve büyüme gerekse kurumsal faktörler ve büyüme çerçevesinde literatür oldukça zengindir. Bu nedenle çalışmada iki farklı biçimde literatür ele alınmaktadır. İlk olarak sabit sermaye yatırımları ve büyümeye ilişkin çalışmalar, ikinci olarak da kurumsal kalite ve büyümeye ilişkin çalışmalar değerlendirilecektir.

Tablo 1. Yatırımlar ve Büyüme

Yazar/Tarih	Bulgu
Jorgenson vd. (1987)	Sermaye birikiminin ekonomik büyüme katısını araştırdığı çalışmada ABD’de 1948-1979 döneminde yatırımların büyüme katısını % 47 olarak tespit etmiştir.
De Long & Summers (1991)	Fiziksel sermayedeki artışların, ekonomik büyümeyi arttıracığına vurgu yapmıştır.
Levin & Renelt (1992)	Ekonomik büyüme ve yatırımlar arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.
Boskin & Lau (1992)	1950-1985 yılları Fransa, Batı Almanya, Japonya, İngiltere, ABD ülkeleri kapsamında yapılan çalışmada, sermaye birikiminin ekonomik büyüme katısını, % 30 olduğu tahmin edilmiştir.
Kendrick (1993)	ABD’deki ekonomik büyümenin (1890-1990 döneminde) % 33,1’inin ise sermaye birikiminden kaynaklandığını hesaplamaktadır.
King & Levine (1994)	Sermaye birikiminin, büyümenin yalnızca önemli bir belirleyicisi değil, aynı zamanda büyümenin bir özelliği olduğunu ortaya koymuştur.
Barro & Sala-i-Martin (1995)	Gelişmiş 7 ülke üzerinde yaptığı çalışmada, 1960-1990 dönemini dikkate alarak sermaye birikimi ve teknolojik gelişmenin ekonomik büyümenin en önemli unsurları olduğu ve sermaye birikiminin ekonomik büyüme katısının, genel olarak yüzde 50’nin üzerinde olduğu hesaplanmıştır.
Blomstrom, Lipsey & Zejan (1996)	Yapılan analiz sonucunda yatırımların ekonomik büyümeyi uyardığına dair herhangi bir bulgu tespit edilmemiştir. Tersine ekonomik büyümenin sermaye birikimini uyardığını ortaya koymuşlardır.
Saygılı (1999)	47 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1965-1990 dönemi verileri ile yaptığı analizde, gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi ve teknolojik gelişmenin, gelişmekte olan ülkelerde ise sermaye birikimi ve istihdam artışının ekonomik büyümenin önemli bölümünü açıkladığı tespit edilmiştir.
Berber vd. (2001)	1968-1998 yılları Türkiye için büyüme ve yatırım harcamaları arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Buna göre yatırımlarda meydana gelen sürekli bir artışın, ekonomik büyümeyi sürekli bir biçimde arttırmayacağı tespit edilmiştir.
Çetin (2012)	1980-2009 dönemi, yüksek ve orta gelir düzeyine sahip sekiz ülke için sabit sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler analiz edilmiş ve sadece bir ülke için uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir.
Şahbaz (2014)	1991-2011 dönemi, sabit sermaye yatırımları ve büyüme arasındaki ilişki 27 AB ülkesi ve Türkiye çerçevesinde analiz edilmiş ve elde edilen bulgulara göre uzun dönemde sabit sermaye yatırımları ve istihdamdan, ekonomik büyüme doğru bir nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir.

Kurumsal yapılarıdaki farklılıklar yatırımlar ve dolayısıyla ekonomik performans üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Kurumsal kalite ve büyüme yönelik

çalışmalar literatürde oldukça zengindir. Bu kısımda literatüre referans olmuş başlıca çalışmalara yer verilecektir. ³

Tablo 2. Kurumsal Kalite ve Büyüme

Yazar/Tarih	Bulgu
Knack&Keefer (1995)	Kurumsal değişkenler ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçladığı çalışmada 46-97 ülkenin, 1974-1989 yılları arasındaki verileri ile yaptığı analiz bulgularına göre; varlıkların kamulaştırılma riski arttıkça yatırım düzeyi azalacak ve dolayısıyla fiziksel ve beşeri sermayenin yeterince büyümemesine neden olacaktır. Mülkiyet haklarının korunması girişimcileri sermaye birikimi konusunda teşvik edecektir. Bu durumun uzun dönemde ekonomik büyümeye yol açacağı vurgulanmaktadır.
Mauro (1995)	Çalışmada yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, 41-67 ülkenin, 1960-1985 yılları arasındaki verileri kullanılmış ve aradaki ilişki araştırılmıştır. Sonuç olarak, yolsuzluğun yatırımları azaltması nedeniyle iktisadi büyüme üzerinde olumsuz bir etki meydana getireceği ileri sürülmüştür.
Barro (1996)	Çalışmada kurumsal faktörler çerçevesinde iktisadi büyümenin belirleyicileri araştırılmıştır. 100 ülkeye ait 1960-1990 yılları arasındaki verilerle yapılan analiz sonucunda, hukukun üstünlüğü göstergesinin belirgin bir şekilde büyüme üzerinde etkili olduğu, ancak diğer göstergelerin daha az etkili olduğu, hatta bazılarının ise negatif yönde etkili olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin politik özgürlükler, iktisadi büyümeyi düşük seviyede etkilerken, ılımlı bir demokrasi düzeyinin daha da artırılması büyümeyi negatif yönde etkilemektedir.
Alesina & Perotti (1996)	71 ülkenin 1960-1985 yılları verileri ile yapılan analiz bulgularına göre, sosyo-politik istikrarsızlığın neden olduğu belirsizliğin yatırım düzeyi ve iktisadi büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Tanzi & Davoodi (1997)	Yolsuzluk ile iktisadi büyüme ilişkisinin ele alındığı çalışmada 42-95 ülkenin, 1980-1995 yılları verileri kullanılmış ve elde edilen bulgulara göre, yolsuzluk düzeyinin yükselmesi, verimliliği düşük olan büyük ölçekli kamu yatırımlarının artmasına ve mevcut altyapının kalitesinin düşmesine neden olarak; iktisadi büyümeyi olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Chong & Calderon (2000)	Yolsuzluk, bürokratik kalite, mülkiyet hakları ve diğer kurumsal faktörleri ele alarak kurumsal kalite ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki araştırılan çalışmada 35-110 ülkenin 1972-1995 yılları verileri, panel analiz yöntemi ile ele alınmıştır. Sonuç olarak kurumsal değişkenler ve büyüme arasında güçlü bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre bürokratik kalitenin artması, mülkiyet haklarının daha iyi korunması, yolsuzluk seviyesinin düşmesi ve belirsizliğin azaltılması; üretim düzeyini ve buna bağlı olarak da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Gelir seviyesi düşük olan ülkelerde kurumsal kalite ve büyüme arasındaki etkinin daha belirgin olduğu öne sürülmüştür.

³ Literatür, ampirik çalışmalar açısından oldukça zengin bulunmaktadır. Kurumsal kalite kavramının çeşitli değişkenlerle ele alındığı çalışmalar genel olarak şunlardır: Hibbs 1973; Kormendi ve Meguire 1985; Gupta 1990; Barro 1991; Shleifer ve Vishny 1993; Olson (1996); Sala-i Martin 1997; Easterly ve Levine 1997; Knack ve Keefer 1997; Rodrik 1997; Tornell (1997); Hall ve Jones 1999; Rodrik 1999; Wei 2000; Van Den Berg (2001); Dollar ve Kraay 2003; Glaeser vd. (2004); Butkiewicz ve Yanıkkaya (2006); Karakayalı ve Yanıkkaya, (2006).

**Acemoglu vd.
(2003)**

23-68 ülkenin 1970-1997 yılları arasındaki verileri kullanılarak yapılan analiz bulgularına göre zayıf kurumsal yapılar, bir başka ifade ile mülkiyet haklarının yeterince korunamaması, siyasi istikrarsızlık ve yolsuzluklar ekonomik dalgalanmalara yol açmaktadır. Kurumsal kalitenin düşük seviyede olması, istikrarsızlığa yol açarak ekonomik performans üzerinde olumsuz yönde etkili olduğunu ortaya konmaktadır.

AMPİRİK ANALİZ

Çalışmanın bu kısmında, teorik olarak ortaya koyduğumuz ilişkiler ampirik olarak test edilmektedir. Buna göre büyüme, yatırımlar, borçlanma ve kurumsal kalite ele alınarak, bu değişkenler arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmada temel hipotez, kurumsal kalite ve yatırımların artışıyla, büyüme artışının gerçekleşmesidir. Öncelikle modelin, yöntem ve veri seti açıklanmaktadır. Sonrasında, modelde kullanılan değişkenler, zaman dilimi ve bu değişkenlerin kaynakları hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra, bahsedilen değişkenler arasındaki ilişki, Eviews 9 programında ile En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilmektedir. Son olarak elde edilen bulgulara yönelik yorum yapılmaktadır.

Veri Seti, Ekonometrik Yöntem Ve Bulguların Değerlendirilmesi

Veri Seti

Çalışmada, Türkiye’de 1984-2014 yılları arasındaki büyüme, yatırımlar, borçlanma ve kurumsal kalite verileri dikkate alınarak, dört farklı değişken modelin tahmininde kullanılmıştır.

Modelde büyüme bağımlı değişken olarak, borçlanma, yatırımlar ve kurumsal kalite değişkenleri ise bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Modelin bağımlı değişkeni olan büyüme ve bağımsız değişkenlerden kontrol değişken olarak kullanılan borçlanma, Dünya Bankası veri tabanı World Development Indicators (WDI)’dan alınan verilerden oluşmaktadır. Yatırım değişkeni olarak Kalkınma Bakanlığı veri tabanından, kamu ve özel sabit sermaye yatırımları analize dahil edilmiştir.

Kurumsal kalite bağımsız değişkeni ise, literatürde yaygın bir şekilde kullanılan International Country Risk Guide (ICRG)’ın sunmuş olduğu Politik Risk Bileşenleri (Political Risk Components) veri seti kullanılmaktadır. Bu endeks;

- Siyasi istikrar,
- Bürokratik kalite,
- Hukuk ve düzen,
- Sosyoekonomik şartlar,
- Yatırım profili,
- İçsel çatışmalar,
- Yolsuzluk,
- Askeri vesayet,
- Dışsal çatışmalar,
- Dinsel çatışmalar,
- Demokratik sorumluluk
- Etnik çatışmalar

olmak üzere 12 alt bileşenden oluşmaktadır. Bu endeksin akademik çalışmalarda yaygın bir şekilde kullanılmasının nedeni; en uzun zaman diliminde, en fazla ülke sayısına yer veren ve alt bileşenleri olan bir endeks olmasıdır (Alesina & Weder, 1999, s. 8). Ayrıca kurumsal faktörlerin çeşitliliği açısından en kapsamlı veri setidir.

Ekonometrik Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemiyle Regresyon Analizi

Çalışmada yalnızca Türkiye ekonomisi üzerine bir analiz yapılacağı için, mekânın sabit olduğunda değişkenlerin zamana göre değişimlerini gösteren (Güriş & Çağlayan, 2013, s. 8) zaman serisi analizi yapılmaktadır. Bunun yanında çalışmada birden fazla bağımsız değişken kullanıldığı için, çoklu regresyon modeli kullanılmaktadır. Çalışmada parametreler ise, kullanılan en yaygın yöntemlerden biri olan ve birtakım varsayımların sağlanması durumunda güvenilir sonuçlar vermesinden dolayı, EKK yöntemi ile tahmin edilmektedir.

Modelde kullanılan değişkenlerden; büyüme bağımlı değişken iken; yatırımlar, kamu borçlanması ve kurumsal kalite bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Değişkenlerin Modelde Gösterimi

<i>Kısaltmalar</i>	<i>Değişkenler</i>
<i>GR</i>	<i>Büyüme</i>
<i>INV</i>	<i>Yatırımlar</i>
<i>IQ</i>	<i>Kurumsal Kalite</i>
<i>DEBT</i>	<i>Kamu Borçlanması</i>
<i>ΔDEBT</i>	<i>Kamu Borçlanmasının 1. Dereceden Farkı</i>

Birim Kök Testi

Tablo 4. Birim Kök Testi (Augmented Dickey-Fuller (ADF) Test İstatistiği)

<i>Augmented Dickey-Fuller (ADF) Test İstatistiği</i>				
<i>Değişkenler</i>	<i>GR</i>	<i>INV</i>	<i>IQ</i>	<i>DEBT</i>
<i>t-İstatistik Değeri</i>	-5.738154	-2.791612	-3.018005	-2.693702
<i>Olasılık Değeri</i>	0.0000*	0.0714***	0.0450**	0.2459
<i>Birim Kök</i>	<i>Yok</i>	<i>Yok</i>	<i>Yok</i>	<i>Var</i>
<i>1.Dereceden Farkı</i>				0.0002*

Not: Not: (*) %1, (**) %5 , (***) %10 anlamlılık düzeyini gösterir.

Modelin tahmin edilmesinden önce birim köke sahip olup olmadıkları yaygın olarak kullanılan birim kök testlerinden Augmented Dickey-Fuller (ADF) testinin, Akaike ve Schwarz Bilgi Kriterlerine göre test edilmiştir. Bağımlı değişken olan büyüme %1 anlamlılık düzeyine göre, yatırımlar değişkeni %5 anlamlılık düzeyine göre, yatırımlar değişkeni %10 anlamlılık düzeyine göre anlamlı olup, birim köke sahip değildir. Kamu borçlanması

değişkeni ise, %1-5-10 anlamlılık düzeylerine göre anlamlı olmamakla birlikte, birim köke rastlanılmıştır. Buna göre, borçlanma değişkeninin birinci dereceden farkı alınarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Çoklu Doğrusal Regresyon Modelinin Denklemi

Serilerdeki veriler yıllık olmakla birlikte, Türkiye'nin 1984-2014 dönemini kapsamaktadır. Tahmin edilecek olan çoklu doğrusal regresyon modelinin fonksiyonel hali ise şu şekildedir:

$$GR = C(1) + C(2)*\Delta DEBT + C(3)*IQ + C(4)*INV$$

Modelin öncelikle istatistiksel analizi yapılmakta olup, genel olarak anlamlılığına F-testi ile parametrelerin anlamlılığına ise t-testi ile bakılmaktadır. Ardından modelin geçerli bir sonuç verdiğini test etmek için, varsayımların sağlanıp sağlanmadığı test edilmektedir.

Modelin İstatistiksel Analizi

Çalışmanın bu kısmında tablodan yola çıkılarak modelin istatistiksel analizi yapılmaktadır. Öncelikle modelin genel olarak anlamlılığı F-testi ile sınanacak, sonrasında ise parametrelerin anlamlılıkları ayrı ayrı test edilecektir.

Modelin Genel Olarak Anlamlılığının Testi (F-Testi)

H₀: C(1)=C(2)=C(3)=C(4) =0 (Model anlamlı değildir.)

H₁: Parametrelerin en az biri 0'dan farklı. (Model anlamlıdır.)

Modelde olasılık(F-istatistik) değeri 0.000057 olup, 0.05'ten küçük olduğu için H₀ hipotezi reddedilmektedir. Model %90 güven düzeyinde genel olarak anlamlıdır. Buna göre, bağımsız değişkenler her biri birlikte bağımlı değişkendeki değişikliği açıklama noktasında anlamlıdır. Bunun sonucunda, artık her bir parametrenin anlamlılıkları ayrı ayrı test edilebilir.

Parametrelerin Anlamlılık Testleri (t-Testleri)

Tablo 5. Parametrelerin Anlamlılık Test Sonuçları

	<i>Hipotezler</i>	<i>Olasılık Değeri</i>	<i>Sonuç</i>
<i>C</i>	H ₀ : C(1)=0 H ₁ : C(1)≠0	0.0686<0.10	H ₀ reddedilir, H ₁ kabul edilir. Sabit parametre %90 güven aralığında <u>anlamlıdır.</u>
<i>INV</i>	H ₀ : C(2)=0 H ₁ : C(2)≠0	0.0714<0.10	H ₀ reddedilir, H ₁ kabul edilir. Yatırımlar parametresi, %90 güven aralığında <u>anlamlıdır.</u>
<i>IQ</i>	H ₀ : C(3)=0 H ₁ : C(3)≠0	0.0985<0.10	H ₀ reddedilir, H ₁ kabul edilir. Kurumsal kalite parametresi, %90 güven aralığında <u>anlamlıdır.</u>
<i>ΔDEBT</i>	H ₀ : C(4)=0 H ₁ : C(4)≠0	0.0000<0.10	H ₀ reddedilir, H ₁ kabul edilir. Borçlanma parametresi, %90 güven aralığında <u>anlamlıdır.</u>

Modelin genel olarak anlamlılığını test eden F-testine bakıldığında anlamlı olduğu, yani bağımsız değişkenlerin bütün olarak bağımlı değişkeni açıklayabileceği sonucu alınmıştır.

Bunun sonucunda, parametrelerin anlamlılıkları t-testi ile ayrı ayrı tabloda gösterilmiştir. Sonuç olarak tüm parametreler anlamlı çıkmıştır.

Modelde bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri ne oranda açıkladığını gösteren R^2 değerine göre, bağımsız değişkenler bağımlı değişkeni yaklaşık olarak %57 oranında açıklamaktadır.

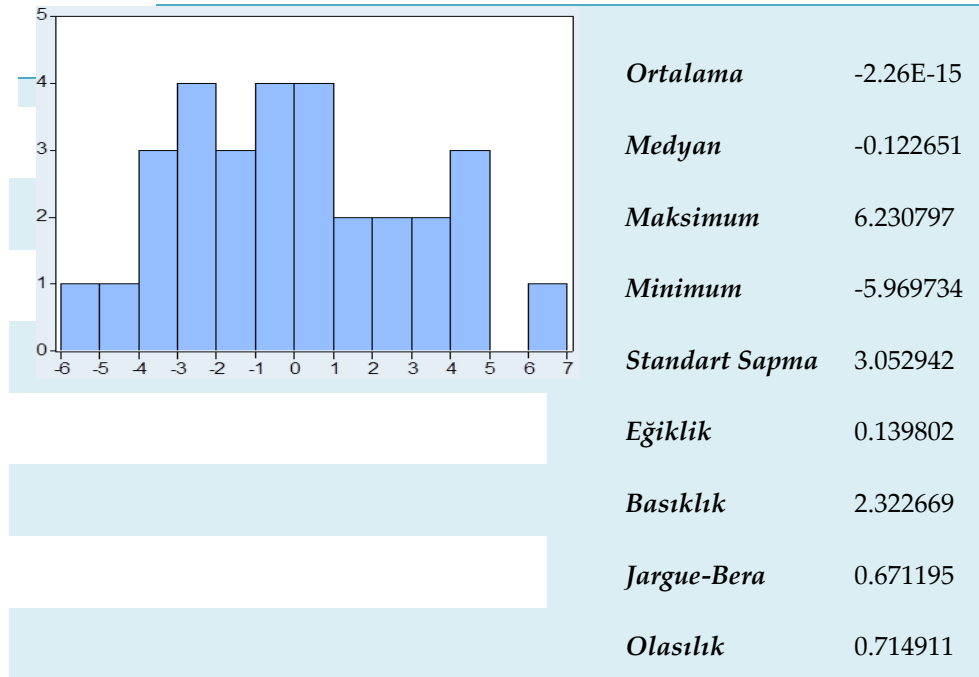
Ekonometrik Analiz

Çalışmanın bu kısmında, çoklu regresyon modelinin güvenilir sonuçlar verebilmesi için sahip olması gereken varsayımlardan sapmaların, testleri yapılarak bakılmaktadır.

Normallik Varsayımının Test Edilmesi

Modelde normallik varsayımının geçerli olup olmadığı, Jarque-Bera testi ile incelenmektedir. Jarque-Bera testi ise, çarpıklık ve eğiklik yardımı ile bulunmaktadır. Normal dağılım için ideal olan eğiklik 0, basıklığı ise 3 kabul edilmektedir. Bunun yanında, Jarque-Bera değeri 5'ten küçük olması ve olasılık değerininse 0.05 değerinden yüksek olması gerekmektedir.

Grafik 2. Hata Terimlerinin Normal Dağılımı ve İstatistiksel Sonuçları

Tabloda görüldüğü üzere; Jarque-Bera değeri, 5'ten küçüktür. Bunun yanında, olasılık değeri 0.05'ten büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememektedir. Eğiklik değerinin 0'a ve basıklık değerinin ise 3'e yakın oldukları gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, hata terimlerinin normal dağılım grafiğine ve istatistiksel sonuçlarına bakılırsa, her bir hata teriminin normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Değişen Varyans Varsayımının Test Edilmesi

Sabit varyans varsayımının geçerliliğinin sınanabilmesi için White testi, Ramsey Reset testi, Park testi, Glejser testi, Breusch-Pagan-Godfrey testi, Benzerlik Oranı testi ve Goldfeld-Quandt testi gibi uygulanan farklı birçok test bulunmaktadır. Ancak çalışmada, bunlar

arasından ekonometrik çalışmalarda değişen varyansın tespiti için yaygın olarak kullanılan White testi kullanılmıştır. Bu testin sonucu şu şekildedir:

Tablo 6. White Testi İstatistiksel Sonucu

<i>White Testi</i>			
<i>F-İstatistik</i>	0.914237	<i>F Olasılık Değeri</i>	0.5325
<i>N*R-Kare</i>	8.74461	<i>Olasılık (Ki-Kare)</i>	0.4612
<i>Ölçeklendirilmiş SS</i>	4.343759	<i>Olasılık (Ki-Kare)</i>	0.8874

Tabloya göre, sabit varyans sınaması için uygulanan White testi için olasılık değerleri 0.05'ten büyük oldukları için, sabit varyans varsayımının geçerli olduğunu kabul eden H_0 hipotezi kabul edilir. Buna göre, sabit varyans varsayımı kabul edilmektedir.

Çoklu Doğrusal Bağlılık Varsayımının Test Edilmesi

Çoklu doğrusal bağlantı, doğrusal regresyon modelinde bağımsız değişkenlerin kendi aralarında güçlü ve tam bir ilişki olmaması varsayımından sapma olarak ifade edilmektedir (Tarı, 2012, s. 157). Çoklu doğrusal bağlılığın olup olmaması Variance Inflation Factor (VIF) testi ile yapılmaktadır. Uygulamada, Centered VIF değerinin 5 değerinden küçük olması çoklu doğrusal bağlılığın olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 7. Çoklu Doğrusal Bağlantı VIF Sonucu

Değişkenler	Varyans Katsayısı	Uncentered VIF	Centered VIF
C	65.46162	188.9063	NA
INV	0.075975	99.14620	1.041603
IQ	0.008727	83.34262	1.003654
DDEBT	0.165133	1.041429	1.041128

Tabloya göre, her bağımsız değişkenin VIF değerlerinin 5 değerinden küçük olduğu görülmektedir. Buna göre, regresyon modelinde çoklu doğrusal bağlantı sorunu ile karşılaşılmamıştır.

Otokorelasyon (Ardışık Bağımlılık) Varsayımının Test Edilmesi

Regresyon modellerinde, hata terimleri arasında bir ilişkinin var olması otokorelasyon (ardışık bağımlılık) anlamına gelmektedir. İstenen durum otokorelasyonun bulunmamasıdır. Varsayımın temel gereği, hata terimleri arasında bir bağlantının bulunmaması gerektirir (Dikmen, 2012, s. 167). Otokorelasyonun test edilmesi için Breusch-Goldfrey LM testi yapılmıştır. Buna göre, olasılık değerinin 0.05'ten büyük olması gerekmektedir.

Tablo 8. Otokorelasyon Breusch-Goldfrey LM Testi Sonucu

<i>F-İstatistik</i>	0.092402	<i>F Olasılık Değeri</i>	0.7637
<i>N*R-Kare</i>	0.110474	<i>Olasılık (Ki-Kare)</i>	0.7396

Tabloya göre, F-istatistiğin ve Breusch-Goldfrey LM testinin olasılık test sonuçlarına göre, olasılık değerlerinin 0.05 değerinden yüksek çıkması nedeniyle, modelde birinci mertebeden otokorelasyonun bulunmadığını ifade eden H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Buna göre, korelogram grafiğine bakarak, modelin genelinde otokorelasyonun olup olmadığını da görmek mümkündür.

Grafik 3. Modelin Korelogram Grafiği

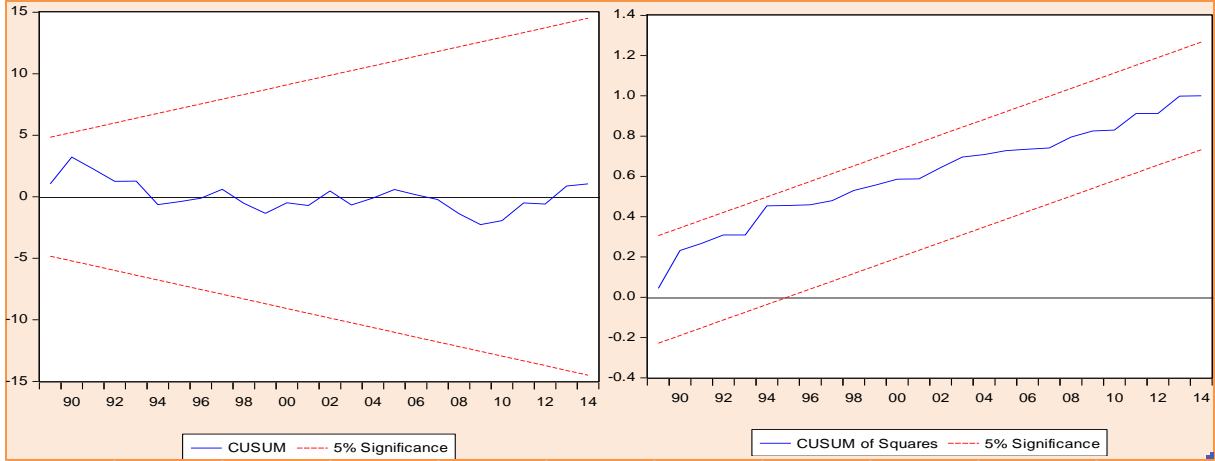
Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	-0.060	-0.060	0.1198	0.729
		2	0.047	0.043	0.1952	0.907
		3	0.015	0.021	0.2036	0.977
		4	-0.225	-0.227	2.0801	0.721
		5	0.184	0.167	3.3839	0.641
		6	-0.181	-0.159	4.6998	0.583
		7	-0.153	-0.189	5.6736	0.578
		8	-0.176	-0.251	7.0318	0.533
		9	0.130	0.247	7.7997	0.554
		10	0.106	0.031	8.3393	0.596
		11	-0.099	-0.173	8.8368	0.637
		12	-0.021	-0.139	8.8609	0.715
		13	-0.142	-0.013	9.9942	0.694
		14	0.114	0.001	10.772	0.704
		15	0.151	0.076	12.231	0.661
		16	-0.088	-0.057	12.761	0.690

Korelogram grafiğine göre, seri grafiklerinin sınırlar içerisinde olduğu ve diğer gözlem değerleri arasında bir korelasyon bulunmadığı görülmektedir. Sonuç olarak, Breusch-Goldfrey LM testinin olasılık sonuçlarının 0.05'ten büyük olması ve korelogram grafiğinin belirlenen sınırlar dışına çıkmamış olmasıyla, modelin bir otokorelasyona sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapısal Kırılma Testleri

Modelin güvenilir sonuçlar vermesi için, sağlaması gereken testlerden birisi de yapısal kırılma olup olmamasıdır. Buna göre, istenen durum yapısal kırılmaya sahip olmamasıdır. Bu da çeşitli şekillerde test edilse de, çalışmada CUSUM ve CUSUM-SQ testleri kullanılmıştır.

Grafik 4. CUSUM ve CUSUM-SQ Test Sonuçları

Grafik 3'te yer alan CUSUM ve CUSUM-SQ test sonuçlarına göre, grafikte yer alan değişkenlerin, çizilen sınırın dışına çıkmadıkları için, değişkenlerin yapısal kırılmaya sahip olmadıkları belirlenmiştir. CUSUM testi sonucuna göre, modelde tanımlama hatası bulunmamaktadır.

Modelin Çıktı Sonuçları

Çoklu doğrusal regresyon modelinin tahmininden sonra, varsayımlardan normallik, sabit varyans, çoklu doğrusal bağlantı, otokorelasyon ve yapısal kırılmaların olup olmaması test edilmiştir. Bunun neticesinde, modelin tüm varsayımları sağladığı görülmektedir. Sonuç olarak model tahmininin çıktı sonuçları şu şekildedir:

Tablo 9. Modelin Çıktı Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>Katsayı</i>	<i>St. Hata</i>	<i>t İstatistiği</i>	<i>Olasılık</i>
C	-15.37079	8.090836	-1.899777	***0.0686
INV	0.518112	0.275635	1.879703	***0.0714
IQ	0.160101	0.093417	1.713839	***0.0985
ΔDEBT	-1.992156	0.406365	-4.902380	*0.0000
R-Kare	0.569007	Ortalama Bağımlı Değiş.		4.693659
Düzeltilmiş R-kare	0.519277	Bağımlı Değişken St. Sap.		4.650327
Regresyon St. Hatası	3.224266	Akaike Bilgi Kriteri		5.302853
Artıkların Kareleri Top.	270.2931	Schwarz Kriteri		5.489680
Log Likelihood	-75.54280	Hannan-Quinn Kriteri		5.362621
F-İstatistiği	11.44194	Durbin-Watson İstatistiği		2.072064
Olasılık(F-istatistik)	0.000057			

Not: (*) %1, (**) %5, (***) %10 anlamlılık düzeyini gösterir.

Tabloda, oluşturulan regresyon modeli için çıktı sonuçlar gösterilmektedir. Buna göre, söz konusu modelde yer alan bağımsız değişkenlerin katsayılarına bakılarak, bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenlerin ne oranda etkisi olduğu değerlendirilebilmektedir.

Bulguların Değerlendirilmesi

İlk olarak, diğer değişkenler sabitken, yatırımlarda yapılan 1 birimlik bir artış, bağımlı değişken olan büyüme üzerinde yaklaşık olarak 0.52 birimlik bir artış meydana getirmiştir. Buna göre, yatırımların büyüme üzerinde önemli derecede etkisi olduğu söylenebilmektedir. Bunun sonucu olarak, büyümenin artırılması isteniyorsa, yatırımların artırılması gerekmektedir. İkinci olarak kurumsal kalite değişkeninde gerçekleştirilen 1 birimlik bir artış, büyüme üzerinde yaklaşık olarak 0.17 oranında bir artış meydana getirmektedir. Bu nedenle kurumsal kalitenin bileşenleri olan hükümet istikrarı, sosyoekonomik şartlar, yatırım profili, içsel çatışmalar, dışsal çatışmalar, yolsuzluk, siyasette askeri yaptırım düzeyi, dinsel çatışmalar, hukuk ve düzen, etnik çatışmalar, demokratik sorumluluk ve bürokratik kalitede olumlu yönde gelişme gösterilmesi gerekmektedir. Bu bileşenlerde gerçekleştirilen iyileştirmeler, doğrudan büyümeyi arttırmaktadır. Son olarak kamu borçlanmasında ise gerçekleştirilen 1 birimlik bir artış, çıktı sonuçlarına göre büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum incelenen dönemde kamu borçlanmasının verimli yatırımlara aktarılamadığı ve bu nedenle büyümenin artırılması isteniyorsa, kamu borçlanmasının azaltılması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Modelin çıktı sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, literatürle ve teorik yaklaşımlarla benzerlik gösterdiği ve ekonomik büyüme üzerinde yatırımların büyük etkisi olduğu, büyümenin artırılması için sabit sermaye yatırımlarının artırılmasının önem arz ettiği ifade edilebilmektedir. Aynı şekilde kurumsal kalitenin artırılması da büyümeyi olumlu yönde etkileyen önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Kamu borçlanma düzeyi ise, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İktisat politikalarının temel amaçlarından olan ekonomik büyüme, birçok faktörden olumlu veya olumsuz yönde etkilenmektedir. Sabit sermaye yatırımlarının, sermaye birikimi, üretim artışı, istihdam artışı ve dolayısıyla büyümeye yol açacağı temel iktisadi büyüme yaklaşımları tarafından kabul edilen bir olgudur. Yatırımların ve dolayısıyla büyümenin, hangi faktörler ve şartlar altında artacağı, birtakım siyasi, idari ve ekonomik politikaların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmada bu amaçla büyümenin temel aracı olan yatırımlar dikkate alınarak analiz yapılmıştır. Sabit sermaye yatırımlarının, ekonomiye pozitif bir katkı yapabilmesi, verimli ekonomik faaliyetlere aktarılması ile sağlanabilmektedir. Sabit sermaye yatırımlarının artması ve verimli faaliyetlere yönlendirilebilmesi kurumsal yapının bunu teşvik etmesine bağlıdır. Kurumsal yapısı zayıf olan ülkelerde yapılan birçok çalışmada bunu göstermektedir ki; yatırımlar ve dolayısıyla ekonomik büyüme olumsuz yönde etkilenmektedir.

Çalışmada Türkiye’de 1984-2014 yılları arasındaki sabit sermaye yatırımları, kamu borçlanması ve kurumsal kalite değişkenleri dikkate alınarak, bu değişkenlerin ekonomik büyüme düzeyi üzerine etkileri En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile analiz edilmiştir. Buna göre sabit sermaye yatırımlarının büyüme üzerinde önemli düzeyde etkisi olduğu bir başka ifade ile ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kurumsal faktörlerin de sabit sermaye yatırımları kadar olmasa da ekonomik büyümeyi pozitif yönde

etkilediği ortaya konmaktadır. Kurumsal faktörler doğrudan büyüme üzerinde etkili olabileceği gibi yatırım düzeyinde de belirleyici olacağı literatürdeki birçok çalışma tarafından ortaya konulmuştur. Buna göre, siyasi istikrar, sosyoekonomik şartlar, yatırım profili, içsel çatışmalar, dışsal çatışmalar, yolsuzluk, askeri vesayet düzeyi, dinsel çatışmalar, hukuk ve düzen, etnik çatışmalar, demokratik sorumluluk ve bürokratik kalite olmak üzere 12 alt bileşenden oluşan kurumsal kalitenin artırılması, yatırımlar üzerinde büyük oranda olumlu bir etkiye sahip olmakla beraber, bu bileşenlerin iyileştirilmesi, yatırımlar için daha da önemli hale gelmektedir. Yatırımların artırılması ve dolayısıyla ekonomik büyüme için de kurumsal kalitenin güçlendirilmesi gerekmektedir. Modele kontrol değişken olarak dahil edilen kamu borçlanma düzeyinde meydana gelen artışların ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak modelin çıktı sonuçlarına göre, ekonomik büyümenin sağlanması için sabit sermaye yatırımlarının ve kurumsal kalite düzeyinin artırılması gerekmektedir. Buna karşılık kamu borçlanma düzeyinin, ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri dolayısıyla, zorunda kalınmadıkça artırılmaması gerektiği ifade edilebilmektedir.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D. (2009). *Introduction to modern economic growth*. New Jersey: Princeton University Press.

Acemoglu, D., Simon, J., James, R. & Yunyong, T. (2003). Institutional causes, macroeconomic symptoms: Volatility, crises and growth. *Journal of Monetary Economics*, 50(1), 49-123.

Alesina, A. & Perotti, R. (1996). Income distribution, political stability and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.

Alesina, A. & Weder, B. (1999). Do corrupt governments receive less foreign aid?. *NBER Working Paper*. Sayı 7108. <http://www.nber.org/papers/w7108.pdf> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 03.02.2018)

Arslan, Ü. (2007). Kurumların iktisadi büyüme üzerindeki etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Asteriou, D. & Price, S. (2001). Political instability and economic growth: UK time series evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48(4), 383-399.

Barro, R. J. (1996). Determinants of economic growth: A cross-country empirical study. *NBER Working Papers*. Sayı 5698. <http://www.nber.org/papers/w5698> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 03.02.2018)

Barro, R.J. & Sala-i Martin, X. (1995). *Economic growth*. Columbus: McGraw- Hill International.

Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross-section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.

Berber, M., Sivri, U. & Artan, S. (2001). Türkiye'de yatırım harcamaları-ekonomik büyüme ilişkisi, AK modeli testi, 1968-1998. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ekim Sayısı*, 61-70.

Blomstrom, M., Lipsey, R. E. & Zejan, M. (1996). Is fixed investment the key to economic growth?. *Quarterly Journal of Economics*, 111, 269-276.

- Boskin, M. J. & Lau, L. J. (1992). *Capital, technology and economic growth*. (Der.; Rosenberg ve diğerleri), technology and the wealth of nations içinde (ss. 17-55). Stanford: Stanford University Press.
- Butkiewicz, J. L. & Yanıkkaya, H. (2006). Institutional quality and economic growth: Maintenance of the rule of law or democratic institutions, or both?. *Economic Modelling*, 23(4), 648-661.
- Chong, A. & Calderon C. (2000). Causality and feedback between institutional measures and economic growth. *Economics & Politics*, 12(1), 69-81.
- Çetin, M. (2012). Sabit sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme: Ampirik bir analiz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), 211-230.
- De Haan, J. & Sturm, J. (2003). Does more democracy lead to greater economic freedom? New evidence for developing countries. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 547-563.
- De Long, J. B. & Summers, L. (1991). Equipment investment and economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2): 445-502.
- Dikmen, N. (2012). *Ekonometri temel kavramlar ve uygulamalar*. 2. Baskı. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Dollar, D. & Kraay, A. (2003). Institutions, trade and growth. *Journal of Monetary Economics*, 50(1), 133-162.
- Easterly, W. & Levine, R. (1997). Africa's growth tragedy: Policies and ethnic divisions. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203-1250.
- Esposito, A. G. & Zaleski, P. A. (1999). Economic freedom and the quality of life: An empirical analysis. *Constitutional Political Economy*, 10(2), 185-197.
- Glaeser, E. L., Florencio Lopez-de-Silanes, R. P. & Shleifer, A. (2004). Do institutions cause growth?. *Journal of Economic Growth*, 9(3), 271-303.
- Grigorian, D. A. & Martinez, A., (2000), Industrial growth and the quality of institutions. *Policy Research Working Paper Series*, Sayı 2475, <http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.02.2018).
- Gupta, D. K. (1990). *The Economics of political violence: The effect of political instability on economic growth*. New York: Praeger Publishers.
- Güriş, S. ve Çağlayan, E. (2013). *Ekonometri temel kavramlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others?. *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83-116.
- Hibbs, D. A. (1973). *Mass political violence: A cross-national causal analysis*. New York: Wiley Publishing.
- Jorgenson, D. W., F. M. Gollop & Fraumeni, B. M. (1987). *Productivity and U.S. economic growth*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V.
- Karabıyık, L. (1997). *Menkul kıymetler borsası ve diğer yatırım alternatifleri*. 1. Baskı. Bursa: Marmara Kitapevi.

- Karakayalı, H. & Yanıkkaya, H. (2006). Kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeye etkileri. Kurumsal iktisat. (Der: Coşkun Can Aktan). *SPK Kurumsal Araştırmalar Serisi*, 2(194), 135-157.
- Kendrick, J. (1993). *How much does capital explain*. (Der.: A. Szirmai, B. Van Ark ve D. Pilat). Explaining economic growth içinde (ss. 129-145). Amsterdam.
- King, R. G. & Levine, R. (1994). Capital fundamentalism, economic development and economic growth. *Policy Research Working Paper*, Sayı: 1285.
- Knack, S. & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: Cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics and Politics*, 7(3), 207-227.
- Knack, S. & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-1288.
- Konuralp, G. (2005). *Sermaye piyasaları analizler, kuramlar ve portföy yönetimi*. 2. Basım. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kormendi, R. C. & Meguire, P. G. (1985). Macroeconomic determinants of growth: Cross-country evidence. *Journal of Monetary Economics*, 16(2), 141-163.
- Lensink, R., Hermes, N. & Murinde, V. (2000). Capital flight and political risk. *Journal of International Money and Finance*, 19(1), 73-92.
- Levine, R. & Renelt, D. (1992). A sensitivity analysis of cross-country growth regressions. *American Economic Review*, 82 (4), 943-963.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- North, D. C. & Weingast, B. R., (1989). Constitutions and commitment: The evolution of institutions governing public choice in seventeenth-century England. *The Journal of Economic History*, 49(4), 803-832.
- North, D. C. (1994). Economic performance through time. *The American Economic Review*, 84(3), 359-368.
- North, D. C. (2010). *Kurumlar, kurumsal değişim ve ekonomik performans*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Olson, M. (1996). Distinguished lecture on economics in government: Big bills left on the sidewalk: Why some nations are rich and others poor. *Journal of Economic Perspectives*, 10(2), 3-24.
- Rodrik, D. (1997). TFPG controversies, institutions and economic performance in East Asia. *NBER Working Paper*. Sayı 5914, <http://www.nber.org/papers/w5914> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 11.02.2018)
- Rodrik, D. (1999). Where did all the growth go? External shocks, social conflict and growth collapses. *Journal of Economic Growth*, 4(4), 385-412.
- Sala-i-Martin, X. X. (1997). I just ran four million regressions. *NBER Working Papers*, Sayı 6252, <http://www.nber.org/papers/w6252> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 11.02.2018)
- Saygılı, Ş. (1999). Technical change efficiency, growth and exports: The case of Turkish economy. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. University of Kent at Caterburry, İngiltere.

Shleifer, A. & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599-617.

Şahbaz, A. (2014). Sabit sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Panel nedensellik analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 1-12.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018). <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 11.02.2018)

Tanzi, V. & Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment and growth. *IMF Working Paper*, Sayı 139, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97139.pdf> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 11.02.2018)

Tarı, R. (2012). *Ekonometri*. 8. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Tornell, A. (1997). Economic growth and decline with endogenous rights. *Journal of Economic Growth*, 2(3), 219-250.

Van Den Berg, H. (2001). *Economic growth and development*. Columbus: McGraw- Hill International.

Wei, S. (2000). How taxing is corruption on international investors?. *The Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1-11.

Zablotsky, E. E. (1996). Political stability and economic growth: A two way relation, <http://www.ucema.edu.ar/u/eez/Publicaciones/SerieDocumentosdeTrabajo/doc109.pdf> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi:24.02.2018)